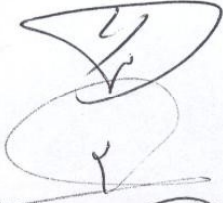
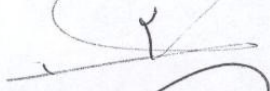
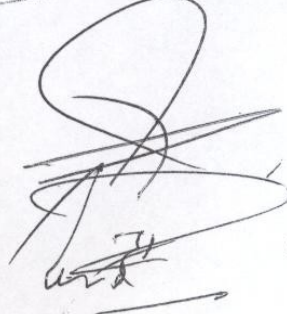
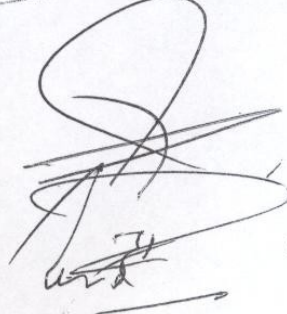
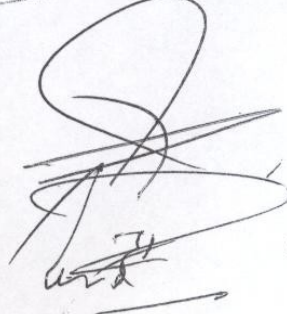
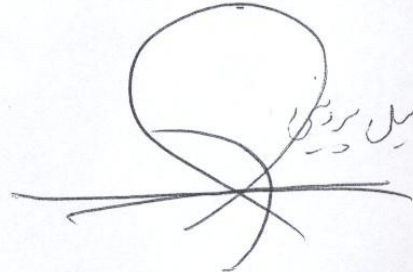

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای خانم / قیسه ارنی
تحت عنوان « عناصر فرهنگ عامیانه در شعر مقاومت فلسطین (امجد و جبره ترفیق زاید) سمیع ماسم»

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	خانم دکتر رشتنگر	استادیار	
۲- استاد مشاور	آقای دکتر سقّی زاده	د	
۳- استاد مشاور			
۴- استاد ناظر	آقای دکتر بردی	ر استیار	
۵- استاد ناظر	خانم دکتر رسم برد	استادیار	
۶- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر حلیل بردی		

آیین نامه چاپ پایان نامه‌های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله)‌های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته زبان و ادبیات عربی است که در سال ۱۳۸۹ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم دکتر کبری روشنفکر و مشاوره جناب آقای دکتر عیسی متقی زاده از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب رقیه رکنی دانشجوی رشته زبان و ادبیات عربی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: رقیه رکنی

تاریخ و امضا:

۱۳۹۱/۱۳

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

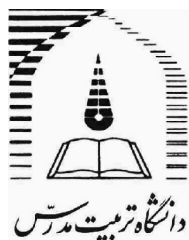
ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... در رشته..... و در تاریخ..... ورودی سال تحصیلی.....
مقطع..... دانشکده علوم..... متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....

تاریخ: ۱۳۸۹/۱/۳

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته زبان و ادبیات عرب

عنوان

عناصر فرهنگ عامیانه در شعر مقاومت فلسطین

(احمد دحبور، توفیق زیّاد، سمیح قاسم)

نگارش

رقیه رکنی

استاد راهنما

دکتر کبری روشنفکر

استاد مشاور

دکتر عیسی متقی زاده

فروردین ۱۳۸۹

تقديم به:

نگاههاي خاموش پدرم

و

دستان مهربان مادرم

و

لطفهاي بيكران

خواهران

و

برادرانم

به پاس زحماتي كه براي كشيده‌اند

و تقديم به:

اسطوره‌هاي پايداري و شكست ناپذيري

به

آنان كه براي «بودن» و «ماندن» و «زيستن» مي‌جنگند

به

چشمان به اشك نشسته مادران، پدران

و

كودكان معصوم

به

«فلسطين»

تقدیر و تشکر

اکنون که به لطف ایزد منان نگارش این رساله پایان یافته وظیفه خود میدانم سپاس قلبی خویش را به عزیزانی که هر یک به گونه‌ای مرا در تدوین و نگارش آن یاری کرده‌اند، تقدیم دارم:

- استاد محترم سرکار خانم دکتر کبری روشنفکر که راهنمایی این رساله را بر عهده داشتند و در تمام مراحل کار، با رهنمودهای ارزنده، صمیمانه مرا در رفع مشکلات گوناگون مربوط به آن یاری نموده‌اند.

- استاد محترم جناب آقای دکتر عیسی متقی زاده که استاد مشاور این رساله بوده‌اند و راهنمایی‌ها و نظرات سودمندشان راهگشای من بود.

- از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر خلیل پروینی و سرکار خانم دکتر رقیه رستم پور که ضمن مطالعه پایان نامه، نکات مفیدی را یادآور شدند، کمال تشکر را دارم.

- در پایان از خانواده‌ام و همه دوستان عزیز به ویژه خانم‌ها سیده اکرم رخشنده نیا، معصومه نعمتی، ناهید نصیحت، امیمه محسن علیق و آقایان داود کریمی، محمد فوعانی و محمد محسن علیق که به هر طریقی از جمله تهیه برخی منابع از کشورهای عربی، انجام کارهای آماری و رفع موانع و مشکلات از پیش پای این پژوهش، حقیر را یاری نموده‌اند، بی نهایت سپاسگزارم.

«فَجَزَاهُمْ اللَّهُ جَمِيعاً كُلَّ خَيْرٍ»

چکیده

فولکلور که به معنی شناخت عادات، رسوم، حکایت‌ها، باورها، سرودها، امثال و گفتار شفاهی مردم است، امروزه در حوزه علوم مختلف انسانی از جمله جامعه‌شناسی در شاخه‌های مختلف آن، تاریخ، روانشناسی، ادبیات، هنر و حتی ادیان مورد بحث قرار می‌گیرد. با توجه به پدیده جهانی سازی از سوی بلوک غرب، به نظر می‌رسد کاربرد فولکلور در ادبیات سرزمین‌های اسلامی از انتشار و وسعت بیشتری برخوردار شده و قوت بخشیدن به عناصر بومی، دغدغه بسیاری از شعرا و نویسندگان عرب زبان گردیده است.

شعر معاصر فلسطین به واسطه شرایط سیاسی و اجتماعی خاص امروزین خود، از ویژگی‌هایی برخوردار است که تا حدودی آن را از دیگر سرزمین‌های عربی متمایز داشته است. یکی از مهمترین این ویژگی‌ها کاربرد عناصر فولکلور و فرهنگ عامیانه در شعر شاعران معاصر فلسطینی می‌باشد. احمد دحبور، توفیق زیّاد و سمیح قاسم با استفاده از حکایت‌ها، قصه‌ها و ترانه‌های عامیانه، ضرب‌المثل‌ها و اسطوره‌ها، در تلاشند مسأله گفتمان مقاومت را به طور جدی در بین مردم فلسطین و مخاطبان غیر عرب خود دنبال کنند.

این تحقیق می‌کوشد به روش توصیفی-تحلیلی، با بررسی در دواوین شعرای نامبرده، تک تک عناصر فرهنگ عامیانه را در اشعار ایشان دنبال کرده و با توجه به تنوع این عناصر در شعر فلسطین، نتیجه بگیرد که احیای میراث فرهنگی، یکی از مهمترین پایبندی‌های شاعر معاصر برای مبارزه با مسخ هویت و تهاجم فرهنگی اعمال شده از سوی رژیم صهیونیستی می‌باشد.

واژگان کلیدی: شعر مقاومت فلسطین، فولکلور، فرهنگ عامیانه، احمد دحبور، توفیق زیّاد، سمیح قاسم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات، تعاریف و مفاهیم
۲.....	مقدمه
۶.....	۱-۱ کلیات
۶.....	۱-۱-۱ تعریف مساله
۹.....	۲-۱-۱ اهداف
۹.....	۳-۱-۱ سوالات تحقیق
۱۰.....	۴-۱-۱ فرضیه‌ها
۱۰.....	۵-۱-۱ مواد و روش انجام تحقیق
۱۰.....	۶-۱-۱ ضرورت انجام تحقیق
۱۳.....	۲-۱ تعاریف و مفاهیم
۱۳.....	۱-۲-۱ فرهنگ و عناصر آن
۱۴.....	۲-۲-۱ فولکلور
۱۶.....	۳-۲-۱ اسطوره
۱۷.....	۴-۲-۱ افسانه‌ها و حکایت‌ها
۱۸.....	۵-۲-۱ الفاظ و عبارات عامیانه
۱۸.....	۶-۲-۱ ترانه‌های محلی و عامیانه
۱۹.....	۷-۲-۱ آداب و رسوم، باورها و خرافات

۲۰	۸-۲-۱ مثلها و حکمتها
۲۰	۹-۲-۱ شعر مقاومت
۲۱	۱۰-۲-۱ تعهد
۲۱	۱۱-۲-۱ واقع گرایی
۲۱	۱۲-۲-۱ رمز
۲۲	۱۳-۲-۱ بینا متنیت

فصل دوم: شعر مقاومت و میراث فرهنگی فلسطین

۲۴	مقدمه
۲۶	۱-۲ روند شعر مقاومت
۲۹	۲-۲ علل گرایش شعر معاصر عرب به فرهنگ عامه (فولکلور)
۲۹	۱-۲-۲ اهمیت فرهنگ و میراث
۲۹	۱-۱-۲-۲ اهمیت میراث ها و مرده ریگ ها
۳۰	۲-۱-۲-۲ کارکرد فرهنگ
۳۱	۲-۲-۲ تأثیر پذیری از ادبیات غرب
۳۲	۳-۲-۲ دعوت مجله «شعر»
۳۳	۴-۲-۲ ظهور مکاتب جدید ادبی (رمانتیسم)
۳۴	۵-۲-۲ اهمیت فولکلور به طور عام
۳۵	۳-۲-۲ علل گرایش شعر مقاومت فلسطین به فرهنگ عامه (فولکلور)
۳۵	۱-۳-۲ مبارزه با تلاشهای صهیونیسم و یهودی سازی

- ۲-۳-۲ حفظ هویت و اثبات شخصیت ۳۶
- ۲-۳-۳ جلوگیری از نابودی میراث ۳۸
- ۲-۳-۴ نزدیک شدن به زبان مردم و پیوند خوردن با آنان ۳۸
- ۲-۳-۵ سلاح مبارزه ۳۹
- ۲-۴ مقاومت فرهنگی ۴۰
- ۲-۵ نمود عناصر فرهنگ عامیانه در شعر عربی ۴۱
- ۲-۵-۱ عناصر فرهنگ عامیانه در شعر قدیم ۴۱
- ۲-۵-۲ عناصر فرهنگ عامیانه در شعر معاصر ۴۴
- ۲-۶ عناصر فرهنگ عامیانه در شعر مقاومت فلسطین ۵۰

فصل سوم: کارکرد ضرب المثلها و حکمتها در شعر احمد دحبور، توفیق زیاد و سمیح قاسم

- ۳-۱ ضرب المثلها و حکمتها ۶۵
- ۳-۲ کارکرد مثل در شعر مقاومت ۶۶
- ۳-۳ اشکال بکارگیری مثل در شعر مقاومت ۶۶
- ۳-۴ تحلیل معنایی و محتوایی بکارگیری مثلها ۹۰

فصل چهارم: کارکرد آداب و رسوم و باورها و عقاید در شعر احمد دحبور، توفیق زیاد و

سمیح قاسم

- ۴-۱ آداب و رسوم اجتماعی ۹۷
- ۴-۱-۱ عروسی و ازدواج ۹۷

- ۱۰۳..... سوگواری ۲-۱-۴
- ۱۰۵..... سرسبزی قبور ۳-۱-۴
- ۱۰۶..... رقص محلی ۴-۱-۴
- ۱۰۷..... آداب مربوط به کودکان ۵-۱-۴
- ۱۰۹..... وسایل و شیوه‌های آرایش ۶-۱-۴
- ۱۰۹..... حنا کردن ۱-۶-۱-۴
- ۱۰۹..... خالکوبی ۲-۶-۱-۴
- ۱۱۰..... سرمه زدن ۳-۶-۱-۴
- ۱۱۱..... رواج قهوه خوردن ۷-۱-۴
- ۱۱۲..... دیگر رسوم اجتماعی ۸-۱-۴
- ۱۱۲..... تکیه ۱-۸-۱-۴
- ۱۱۲..... پیام رسانی کبوتر ۲-۸-۱-۴
- ۱۱۳..... تطریز ۳-۸-۱-۴
- ۱۱۴..... آداب و رسوم دینی ۲-۴
- ۱۱۴..... ماه رمضان ۱-۲-۴
- ۱۱۵..... عید قربان ۲-۲-۴
- ۱۱۶..... نذر کردن ۳-۲-۴
- ۱۱۷..... تدفین مرده ۴-۲-۴
- ۱۱۸..... باورها و عقاید دینی ۳-۴
- ۱۱۸..... تمسک به آیات قرآنی و تعویذها ۱-۳-۴

- ۱۲۰..... چشم زخم ۲-۳-۴
- ۱۲۲..... تمسک به بزرگان دین ۳-۳-۴
- ۱۲۳..... باورها و عقاید خرافی ۴-۴
- ۱۲۴..... سحرها، افسونها و تعویذها ۱-۴-۴
- ۱۲۸..... احضار ارواح ۲-۴-۴
- ۱۲۹..... فال گیری و کف خوانی ۳-۴-۴
- ۱۳۰..... بد شگونی برخی رنگها و حیوانات ۴-۴-۴
- ۱۳۱..... تقدس انار ۵-۴-۴
- ۱۳۲..... توتم پرستی ۶-۴-۴

فصل پنجم: کارکرد اساطیر، افسانه‌ها و حکایات عامیانه در شعر احمد دحبور، توفیق زیاد و سمیح قاسم

- ۱۴۷..... اسطوره‌ها ۱-۵
- ۱۵۴..... افسانه‌ها و حکایات ۲-۵
- ۱۵۶..... شخصیتها ۱-۲-۵
- ۱۵۶..... غول ۱-۱-۲-۵
- ۱۶۰..... جن ۲-۱-۲-۵
- ۱۶۳..... دریایی ۳-۱-۲-۵
- ۱۶۳..... جحش جحا ۴-۱-۲-۵
- ۱۶۴..... اسب بالدار ۵-۱-۲-۵

- ۱۶۵..... ۶-۱-۲-۵ پرندۀ خوشبختی
- ۱۶۶..... ۷-۱-۲-۵ «ملکه بدور»
- ۱۶۷..... ۲-۲-۵ ابزارهای جادویی
- ۱۶۷..... ۱-۲-۲-۵ موی جنّ
- ۱۶۸..... ۲-۲-۲-۵ چراغ جادوی علاءالدین و خاتم «شبیخ لبیک»
- ۱۷۱..... ۳-۲-۲-۵ «شنل جادویی»
- ۱۷۲..... ۴-۲-۲-۵ میخ جحا
- ۱۷۳..... ۵-۲-۲-۵ گل سرخ سحرآمیز
- ۱۷۴..... ۶-۲-۲-۵ بر باد سوار شدن
- ۱۷۵..... ۳-۲-۵ جمله‌ها و عبارات رایج در حکایات
- ۱۷۹..... ۴-۲-۵ دیگر داستان‌های مشهور عامیانه

فصل ششم: کارکرد ترانه‌های محلی، الفاظ و عبارات عامیانه در شعر احمد دحبور، توفیق زیاد و سمیح قاسم

- ۱۹۱..... ۱-۶ ترانه‌های محلی
- ۱۹۳..... ۱-۱-۶ ترانه‌های محلی در شعر احمد دحبور
- ۱۹۸..... ۲-۱-۶ ترانه‌های محلی در شعر توفیق زیاد
- ۲۰۶..... ۳-۱-۶ ترانه‌های محلی در شعر سمیح قاسم
- ۲۱۳..... ۲-۶ الفاظ و عبارات عامیانه و رایج
- ۲۱۴..... ۱-۲-۶ الفاظ و عبارات عامیانه در شعر احمد دحبور

۲-۲-۶ الفاظ و عبارات عامیانه در شعر توفیق زیّاد ۲۱۷

۳-۲-۶ الفاظ و عبارات عامیانه در شعر سمیح قاسم ۲۱۹

نتایج و پیشنهادات

نتایج ۲۳۰

پیشنهادات ۲۳۴

خلاصة الرسالة باللغة العربية ۲۳۵

فهرست منابع ۲۴۱

چکیده انگلیسی

فصل اول
کلیات، تعاریف و مفاهیم

مقدمه

یکی از معیارهای شناخت درست ملتها و وجوه تمایز ملتی از ملت دیگر، «فرهنگ عامه» است. چرا که «فرهنگ عامیانه» چونان آئینه‌ای است که از طریق عناصر گوناگون آن، از قبیل ضرب المثلها، قصه‌ها، افسانه‌ها، اساطیر، ترانه‌ها، آداب و رسوم، اعتقادات، خلق و خوی، ویژگیهای روحی و به طور کلی چهره یک ملت، تاریخ، گذشته و اصالت آنان منعکس می‌شود. ارزش فولکلور و فرهنگ عامیانه نه تنها در شناخت چهره واقعی و روحيات یک ملت، بلکه در حفظ هویت و موجودیت فرهنگی آن ملت است. عامل بسیار مهمی که سرزمین فلسطین را در برابر تهاجم فرهنگی و نظامی رژیم نژاد پرست صهیونیستی پایدار نگهداشته و مقاوم نموده، تمسک به میراث فرهنگی خویش است. رد پا و نشانه های این میراث را در آثار گرانبهایی چون شعر احمد دحبور، توفیق زیتاد و سمیح قاسم که گوشه هایی از آداب و سنتها و میراث فرهنگی مردم، در آن به تصویر کشیده شده، می‌توان جستجو کرد.

احاطه شاعران به فرهنگ خود و کثرت اشارات آنان به امثال و لغات و اصطلاحات عامیانه و بهره گیری از فرهنگ اساطیری کهن، باورها و اعتقادات، آداب و رسوم و.. زمینه را برای ورود فرهنگ عامه در آثارشان مساعد ساخته است و تحقیق حاضر از زاویه جدیدی به شعر مقاومت می‌نگرد. این زاویه از دو جنبه قابل توجه است یکی جنبه فرهنگی آن، که معضلات و بحرانهای انسان فلسطینی را به تصویر می‌کشد و دیگری جنبه هنری آن است که اشکال جدید و گوناگون بیان این مشکلات را نمایان کرده و معرفی می‌کند که شناخت این عناصر و چگونگی به کار بستن آن در شعر فلسطین، مخاطب را در درک و فهم شعر و دست یازیدن به معانی پنهان در آن یاری می‌سازد.

بدین ترتیب با روشن شدن اهمیت عناصر گوناگون فرهنگ عامیانه در شعر مقاومت فلسطین و با پیشنهاد استاد محترم راهنما و با در نظر گرفتن معیارهایی چون علاقه مندی نگارنده به موضوع، تازگی و نو بودن آن و بی توجهی پژوهشگران به چنین موضوع مهم از سوی دیگر، «عناصر فرهنگ عامیانه در شعر مقاومت فلسطین» به عنوان موضوع پژوهش انتخاب گردید.

با نظر به اینکه، نخستین بار بود چنین پژوهشی صورت می‌گرفت، موانع و مشکلات متعددی راه را برایمان دشوار و ناهموار می‌ساخت. از برجسته‌ترین این مشکلات کمبود منابع و مآخذ در زمینه فولکلور و فرهنگ عامیانه فلسطین، دسترسی دشوار به این گونه منابع و از سوی دیگر گستردگی موضوع مورد نظر بود. میان رشته‌ای بودن موضوع و ارتباط آن با علوم انسانی مختلف از قبیل تاریخ، جامعه‌شناسی و فرهنگ، مردم‌شناسی و ادیان نیز، بر مشقت کار می‌افزود لذا زمان بسیاری در درجه اول صرف جستجو برای یافتن منابع و در درجه دوم صرف آشنایی با فرهنگ و فولکلور عربی-فلسطینی شد. دیگر اینکه غور و تأمل در چندین هزار بیت از احمد دحبور، توفیق زباد و سمیح قاسم کار آسان و ساده‌ای نبود، به خصوص اینکه برخی اشعار با ابهام و مشکلاتی همراه بوده است. مهمتر از همه با وجود چنین حجم بالای کار، عجین شدن با عناصر فرهنگی ملتی دیگر از قبیل مثل‌ها، آداب و رسوم، ترانه‌ها و زبان عامیانه دشواریهای خاص خود را دارد و زمان بسیاری می‌طلبد.

اما در میان منابع متعددی که جهت نگارش این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است، مهم‌ترین و اصلی‌ترین منابع، همان منابعی است که در زمینه هر کدام از عناصر فولکلوریک، از قبیل مثل‌ها، آداب و رسوم، حکایات و ترانه‌ها و... تهیه شده بود. این منابع که بیش از همه در شکل‌گیری این اثر موثر بوده‌اند، عبارتند از: «قاموس العادات و التقالید و التعابیر المصریة» از احمد آمین، «الأمثال العامیة» از احمد تیمور باشا، «الحکایة الشعبیة فی المجتمع الفلستانی» از عمر عبد الرحمن الساریسی، «الحکایة الشعبیة الفلستانیة» از نمر سرحان، «العادات و التقالید الفلستانیة» از محمد سلیمان شعث و «موسوعة الأمثال الشعبیة» از محمد توفیق سهیلی. در این پژوهش علاوه بر استفاده از کتاب‌های

مربوط به موضوع، بر مصاحبه با عرب زبانان نیز تکیه شده است. یکی از مصاحبه شونده‌ها خانم دکتر آمیمه محسن علیق، دکترای روانشناسی عمومی از کشور لبنان است. ایشان ضمن ترجمه چند کتاب از زبان فارسی به زبان عربی، صاحب چندین مقاله در مجله‌های فرهنگی لبنان می‌باشد. وی در سال ۲۰۰۱م برنده جایزه بهترین قصه مقاومت در لبنان شد. آقای محمد فوعانی از کشور لبنان و دارای مدرک کارشناسی ارشد رشته بیوشیمی، یکی دیگر از مصاحبه شونده‌های مورد نظر در این پژوهش می‌باشد. امید است این اثر مقدمه‌ای باشد برای دیگر پژوهشهای جدیدتر و گسترده‌تر که بتواند به ادبیات از زوایای جدید و گوناگون بنگرد و گام‌های بزرگتری در این مسیر بردارد.

تلاش برای آشنایی با عناصر فرهنگ فلسطینی و عجین شدن با آن، با مطالعه بسیار دقیق و مراجعه مکرر به دیوانها و فیش برداری و استخراج عناصر همراه بود. پس از کار استخراج عناصر مورد نظر از دواوین سه شاعر در دست بررسی که در مدت زمان بسیار طولانی انجام شد، سعی کردیم تا با توجه به مجال پژوهش، روشن‌ترین و گویاترین نمونه‌های گلچین شده از هر شاعر را در هر یک از موضوعات متنوع به صورت مشروح بیاوریم و بقیه مثالهای جمع آوری شده را وارد جدول کنیم. حاصل تلاش بی وقفه نگارنده در طول بیش یک سال، طی هفت فصل تنظیم شده که به شرح زیر می‌باشد:

در ابتدا برای اینکه بتوانیم به تعریف و توصیف درستی از واژگان مهم و اصلی به کار رفته در این پژوهش نائل شویم، در فصل اول به بیان مبانی تحقیق و تعاریف و سپس به دسته بندی عناصر فرهنگ عامه پرداخته ایم. مبنای کار ما در این تحقیق، دیوان شعری احمد دحبور، توفیق زیاد و مجموعه شعری چهار جلدی سمیح قاسم بوده است.

در فصل دوم با عنوان «شعر مقاومت و میراث فرهنگی فلسطین» به مباحثی چون روند شعر مقاومت، مهمترین علل گرایش شاعران معاصر عرب و شاعران مقاومت فلسطین به فرهنگ عامیانه به صورت مجزا و همراه با ذکر نمونه‌های برجسته، پرداخته شده است.

در فصل سوم با عنوان «کارکرد ضرب المثل‌ها و حکمت‌ها در شعر احمد دحبور، توفیق زیّاد و سمیح قاسم» ضمن آوردن مقدمه‌ای که شامل معرفی هریک از شاعران مورد بحث ما می‌باشد، یکی از عناصر فرهنگ عامیانه یعنی ضرب المثل‌ها و حکمت‌ها با استخراج صد و پنجاه و دو مورد شاهد مثال، مورد بررسی قرار گرفته است.

«کارکرد آداب و رسوم و باورها و عقاید در شعر احمد دحبور، توفیق زیّاد و سمیح قاسم» عنوان فصل چهارم است که در آن به انواع گوناگون آداب و رسوم اجتماعی، دینی و باورها و عقاید دینی و خرافی همراه با تحلیل مثالهای ذکر شده، پرداخته‌ایم.

فصل پنجم به عنصر «کارکرد اساطیر، افسانه‌ها و حکایات عامیانه در شعر احمد دحبور، توفیق زیّاد و سمیح قاسم» پرداخته است. این فصل ابتدا، مبحث اسطوره و سپس مبحث حکایت‌ها را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. تامل این فصل در بخش حکایت‌ها عمیق‌تر و غنی‌تر از بخش اسطوره می‌باشد و آن بدین سبب است که اسطوره در شعر عربی بسیار مورد توجه واقع شده و پژوهش‌های بسیاری در این زمینه صورت پذیرفته است.

فصل ششم با عنوان «کارکرد ترانه‌های محلی، الفاظ و عبارات عامیانه در شعر احمد دحبور، توفیق زیّاد و سمیح قاسم» نتایج استخراج الفاظ و عبارات و ترانه‌های عامیانه و محلی را در خود جای داده است این فصل، آخرین فصل از فصول مربوط به عناصر مورد پژوهش است.

نتایج پژوهش در ذکر نمونه شعرها، جدول‌ها و تحلیل‌های شش فصل، ضمن اینکه در پایان هر فصل به صورت مفصل و همراه با ارائه نمودارهای آماری تحلیل شده، در پایان نیز به صورت مختصر و مفید بیان شده است.

رکنی

بهار ۱۳۸۹